

R a s p r a v e

PISMO FRA PAVLA VUČKOVIĆA IZ SUŽANJSTVA U URFI (EDESAS) 1699. GODINE

Marko Rimac – Josip Dukić

UDK: 27-789.3Vučković P. : 355.257.7(560.816Sanilurfa)"1699"[(044.2)
Sveučilište u Splitu <https://doi.org/10.34075/cs.55.2.1>
Filozofski fakultet - Odsjek za povijest Izvorni znanstveni rad
mrimac@ffst.hr Rad zaprimljen 5/2020.
Sveučilište u Splitu
Katolički bogoslovni fakultet
jdukic@kbf.unist.hr

Sažetak

Sudbina ramsko-sinjskih franjevac koji su se 1698. na svome imanju u Čitluku pokraj Sinja suprotstavili osmanskoj vojsci koju je predvodio Mustafa-paša Daltaban relativno je dobro poznata iz kroničarskih opisa. Većina fratara izgubila je život, a gvardijan ramskog, tj. sinjskog samostana fra Pavao Vučković odveden je u osmansko sužanjstvo. O njegovoj se sudbini ipak dugo nije ništa znalo, tako da je pismo, otkriveno u proljeće 2015. u Državnom arhivu u Veneciji, koje je on poslao iz zatočeništva u Urfi (danas Şanlıurfa u Turskoj, nekoć drevna Edesa), prekinulo dugo razdoblje strepnje oko njegove sudbine. Pismo je fra Pavao uputio svome bratu, serdaru Tadiji, zatim sinovcima, rodbini i prijateljima. Više je zanimljivih okolnosti koje su pismom rasvijetljene, a neke prethodne tvrdnje o njegovoj sudbini poslije zarobljavanja dovedene su u pitanje.

Ključne riječi: fra Pavao Vučković, Mustafa-paša Daltaban, Sinj, Čitluk, Urfa- Şanlıurfa-Edesa, franjevački samostan u Rami, franjevački samostan u Sinju, sužanjstvo.

UVOD

Na prijelazu iz 17. u 18. stoljeće oblikovala se Cetinska krajina u svojem današnjem obliku. Tadašnje preslagivanje stanovništva, kao i preustroj crkvenoga i civilnog života te osobne sudbine narod-

nih i crkvenih prvaka moraju se, zbog svoje isprepletenosti, promatrati zajedno. Na najbolji se to način može vidjeti u životnom putu fra Pavla Vučkovića, koji je sve te događaje i promjene ne samo iskusio nego je velikim dijelom na njih i utjecao.¹ U njegovu životu bilo je nekoliko prijelomnih trenutaka: ulazak u franjevački red, prelazak franjevačke zajednice i pridruženog naroda iz Rame u Cetinsku krajinu, borba za novi život, padanje u sužanjstvo paše Daltabana, bitka za Sinj 1715. godine, konačni dovršetak crkve i samostana u Sinju itd. Kao doprinos proučavanju tog vrlo burnog vremena i vrlo teške epizode fra Pavlova života, ovdje ćemo raščlaniti te potom i donijeti u prijevodu na hrvatski jezik njegovo pismo iz sužanjstva i nekoliko popratnih dokumenata, koji na najbolji način osvjetljavaju fra Pavlove sužanjske dane provedene u dalekim krajevima Mezopotamije kamo je dospio igrom sudbine.

1. NAPAD MUSTAFA-PAŠE DALTABANA NA CETINSKU KRAJINU 1698.

Pretkraj Morejskog rata (1684. – 1699.) uspostavljena je svojevrsna ravnoteža snaga između Osmanskog Carstva i kršćanske koalicije. Međunarodne okolnosti ukazivale su i na vjerojatnost sklapanja mira, ali nerealna očekivanja zaraćenih strana odgađala su njegov trenutak. Tek je bitka kod Sente 1697. godine raspršila snove o ponovnom osmanskome osvajanju Ugarske, a neuspjesi međunarodnih pregovora uvjerali Habsburgovce u neizbježnost rata nakon smrti španjolskoga kralja Karla II. U takvim je okolnostima svaka strana bila na oprezu i uglavnom iščekivala završetak rata. Najizloženija osmanska pokrajina bio je Bosanski pašaluk, te je u njega upućen serasker (titula za vezira postavljenog na čelo vojske) Mustafa-paša Daltaban². Razlog postavljanju zapovjednika višeg ranga od bosanskog beglerbega vjerojatno je bio u učvršćivanju autoriteta središnje vlasti i davanja mogućnosti veće inicijative na tom dijelu bojišta. Osluškivanje protivničkih namjera i poteza postalo je ključno jer se pokretom vojske prema jednom dijelu bojišta potencijalno

¹ Fra Pavao je rođen u Duvnu 18. listopada 1658., a umro je u Sinju 7. siječnja 1735., godine gdje je i pokopan u kripti crkve Čudotvorne Gospe Sinjske koju je saziđao. Usp. Vučković, fra Pavao, u: *Leksikon Sinjske alke*, Stipe Botica (ur.), Viteško alkarsko društvo, Matica hrvatska, Sinj, Zagreb, 244.

² (Bitola, ? – Jedrenje, 24. siječnja 1703.), bosanski beglerbeg od 1697. do 1698. i osmanski veliki vezir 1702. i 1703. godine. Usp. Daltaban (Bosonogi), Mustafa-paša, u: *Leksikon Sinjske alke*, S. Botica (ur.), 114-115.

ostavljalo izloženim drugi njegov dio. Predah od aktivnosti na ugarskom bojištu početkom jeseni 1698. iskorišten je za napad vojske pod zapovjedništvom seraskera Mustafa-paše Daltabana na Cetinu.³

Serasker je imao na raspolaganju 10-15 tisuća vojnika i potrebito topništvo, te se s tim snagama sručio na Cetinsku krajinu. Pripreme za pojačanje kule i posade na Prologu nisu bile izvršene, tako da su osmanske snage neometano prodrle u Cetinu. Mletačke su vlasti naredile obranu koja je počivala na narodnim glavarima (harambašama i serdarima), koji su svaki sa svojim barjakom morali braniti povjerena im sela. Tvrđavu Sinj čuvali su plaćeni mletački vojnici, a kao pomoć za obranu njezine okolice služili su konjanički odredi. Istodobno s vijestima o napadu počelo je okupljanje mletačke glavnine pod generalnim providurom Alviseom Mocenigom u Splitu i Klisu. Za okupljanje svih potrebnih postrojbi trebalo je vremena jer su pristizale iz svih krajeva pokrajine, tako da je prvi udar morala izdržati lokalna obrana.⁴

Osmanski napad odvijao se na već poznat način. Najprije je udarila prethodnica iza koje je slijedila glavnina s topništvom. Prvi cilj bilo je ovladavanje dijelovima koji nisu bili pod zaštitom sinjske tvrđave. To je podrazumijevalo napad na cetinska sela i svladavanje raštrkanih točaka otpora. Ozbiljniji otpor mogao se pružiti tek na rijetkim mjestima, tako da je veći dio krajine bio izložen neometanom pustošenju. Osmanlijama su bili najvažniji prijelazi preko Cetine i prilazi gradu Sinju. Na udaru su se tako našli selo Otok, most na predjelu Mostine u selu Obrovac te nekoliko utvrđenih stambenih objekata u Hrvatačkom polju. Branitelji Otoka (tada smještenog na riječnoj adi Dugiš), potpomognuti odredom Klišana, uspjeli su odbiti osmanski napad nanijevši neprijatelju znatne gubitke. Branitelji

³ Josip Ante Soldo, *Sinjska krajina u 17. i 18. stoljeću*, knj. 1, Matica hrvatska Sinj, Sinj, 1995., 30. Josip Ante Soldo, Prilozi za upoznavanje razvoja Sinja pod Venecijom, u: *Sinjska spomenica 1715. – 1965.*, Sinj, 1965., 121-122; Daltaban (Bosonogi), Mustafa-paša, u: *Leksikon Sinjske alke*, S. Botica (ur.), 114-115.

⁴ Archivio di Stato di Venezia-0040 010 005 (dalje IT-ASVe), Senato, Dispacci, Provveditori da terra e da mar e altre cariche (dalje PTM), kutija 366 (stara kutija 539), pismo 56, 11. X. 1698., ff. 4r-4v: *Il giorno susseguente all'arriuo delle prenarrate notizie fù dalle guardie di Prologh scoperto un corpo de Turchi, che s'erano fermati nella uicina Campagna in attenzione per quanto si ricauò dà costituti d'altro seguito piùo numerozo, ond'io auuedutomi, che la Cettina era lo Scopo dell'inuasioni, feci marchiare à quella parte la Caualleria con ordine d'alloggiarsi nel Borgo di Sign, e contribuire à misura del bisogno, e della congiontura l'impiego piùo cauto, et aggiustato alla difesa del Paese, che rinforzai anco con la poca gente Oltramarina, che esisteva alla mia obbedienza nel tempo stesso, che la uigilanza dell'Illustrissimo Signor Proueditor Zane fece inmediate ritirare sotto la Fortezza le genti, e gl'animali, che stauano di là dall'acqua piùo esposti.*

ostalih mjesta usprkos srčanom otporu i velikim osmanskim gubicima naposljetku su podlegli osmanskom topništvu.⁵ U napadu je spaljeno nekoliko sela: jedan dio Glavica, Hrvaca, Dicma i Brnaza, kao i Turjaci, Gacko, Ruda s Grabom, Jabuka i Vedrine. Spaljeno je 219 slamom pokrivenih kuća, 23 kule i zidane kuće, kao i 3 crkve. Poginulo je ili odvedeno u osmansko sužanjstvo 70 osoba oba spola i svih uzrasta.⁶ Ukupno je 2764 duša ostalo bez sredstava za život te im je naknadno poslana određena količina hrane radi pukog preživljavanja.⁷ Osmanski uspjesi bili su slabašni u odnosu na upotrijebljenu silu, a i ono što su uspjeli platili su s oko 300 poginulih.⁸ Kako se u međuvremenu uspjela skupiti mletačka glavovina pod Klisom, serasker se odlučio na povlačenje jer je istodobno dobio vijesti o okupljanju habsburških trupa na sjeveru.

2. ZAROBLJAVANJE FRA PAVLA VUČKOVIĆA I NJEGOVO PISMO IZ SUŽANJSTVA

Sudbina fratarata koji su se branili na svome imanju u Čitluku, relativno je dobro poznata iz kroničarskih opisa koji se, u ovom slučaju, uglavnom podudaraju s mletačkim izvještajima. Većina fratarata izgubila je život, a gvardijan ramskog, tj. sinjskog samostana fra Pavao Vučković odveden je u osmansko sužanjstvo.⁹ O njegovoj se

⁵ IT-ASVe-0040 010 005, Senato, Dispacci, PTM, kut. 366 (stara kut. 539), pismo 57, 17. X. 1698., ff. 4v-5r: *In questo mentre il nemico doppo superare le due Torri motiuete in precedenti diede alle fiamme alcune Case di paglia nella Villa contigua d'Eruazza, tentò senza frutto la sorpresa d'altre Torri, e specialmente la Villa d'Ottoc, che situatta sopra un Isola in mezo al Fiume proueduta di ualorosi abitanti, e rinforzata d'ordine mio dà buon numero di Clissani brauamente si diffese, e benche i Comandanti, anche col getto inaspettato di qualche bomba procurassero d'imprimer terrore ai nostri, e con minaccie s'affaticassero per indur i suoi al passaggio del guado, ad ogni modo fù così pronto ne diffensori, e frequente il maneggio dell'armi, che caduti più centinara di Turchi estinti, si persuase il Seraschier ad abbandonare con poca gloria l'inutile tentatiuo (podcertali autori).*

⁶ IT-ASVe-0040 010 005, Senato, Dispacci, PTM, kut. 366 (stara kut. 539), pismo 62, 4. XII. 1698., prilog 1, f. 2r: *Sono stati pure incendiati li Grani che si ritrouaano nelle Case e Torri predette, li quali saranno in qualche quantità, mà non s'è potuto liquidarla. Morti e Schiaui trà huomini, Donne e putti in tutti settanta - Numero 70.*

⁷ O posljedicama paljevine i podijeli žita stradalima vidi: IT-ASVe-0040 010 005, Senato, Dispacci, PTM, kut. 366 (stara kut. 539), pismo 63, 3. I. 1699., ff. 7r-10r.

⁸ IT-ASVe-0040 010 005, Senato, Dispacci, PTM, kut. 366 (stara kut. 539), pismo 62, 4. XII. 1698., ff. 4v-7r.

⁹ Najtočniji je Zlatovićev opis stradavanja franjevaca i fra Pavlova zarobljavanja sastavljen na temelju uvida u izvornu, sada zagubljenu, korespondenciju

sudbini nakon zarobljavanja ipak dugo nije ništa znalo, tako da je pismo koje je poslao iz zatočeništva u Urfi (danas Şanlıurfa u Turskoj, nekoć drevna Edesa) prekinulo dugo razdoblje šutnje. Više je zanimljivih okolnosti koje su njime rasvijetljene. Najprije saznajemo da je to bilo treće pismo koje je on uputio iz sužanjstva, ne znajući jesu li prva dva došla do Sinja. Pisma koja je poslao iz Pljevlja (danas Crna Gora) i Carigrada, nisu došla na svoj cilj, ali je pismo poslano iz Mezopotamije ipak stiglo. Da je pismo poslano upravo iz Urfe, podudara se s činjenicom da je upravo taj grad bio pravo sjedište beglerbegluka Rake koji je bio dodijeljen na upravu Mustafapaši Daltabanu nakon njegova odlaska iz Bosne. Tako je i u samom pismu naglašeno da se fra Pavao seli zajedno s pašinim taborom. U zatočeništvu nije bio u izolaciji, tako da je saznavao vrijedne podatke za svoju sudbinu i mletačke interese. Njegovo izgubljeno pismo iz Pljevlja, tadašnjeg upravnog središta Hercegovačkog sandžaka, bilo je motivirano njegovim otkrićem da se u mletačkim rukama nalazi Kurt-beg Čengić. Tako ugledan zarobljenik mogao se zamijeniti za fra Pavla, a za takvu je razmjenu bila zainteresirana i Čengićeva rodbina u čije je on ime uputio pismo iz Taslidže (Pljevlja).¹⁰

Uvjeti fra Pavlova sužanjstva nisu bili nimalo zgodni. U trenutku pisanja pisma već je 7 mjeseci u okovima i droncima, u smještajnim uvjetima primjerenijim živini negoli čovjeku. Svojevrzni ispusni ventil mogla mu je biti mogućnost razgovora sa suzatočenicima pa čak i s tamničarima. Očito je postojala i mogućnost komuniciranja s ljudima u osmanskome taboru te s ljudima iz mjesta kroz koja su prolazili ili u njima bili smješteni. Kroničari su spominjali da je fra

fra Pavla Vučkovića u Franjevačkom samostanu u Sinju. Usp. Stipan Zlatović, *Franovci Države Presvetog Odkupitelja i hrvatski puk u Dalmaciji*, Knjigotiskara i litografija C. Albrechta, Zagreb, 1888., 156. U izvještajima papinskog nuncija iz Venecije, odnosno u prijepisima istih učinjenih od fra Danijela Zeca, vjerojatno je omaškom zamijenjen Sinj s Kninom ali je iz datuma očito riječ o istom događaju. Usp. Josip Vrandečić, *Borba za Jadran u ranom novom vijeku: Mletačko-osmanski ratovi u venecijanskoj nuncijaturi*, Filozofski fakultet u Splitu – Odsjek za povijest, Split, 2013., 220-221. Točan je i opis fra Petra Filipovića, iako općenit. Usp. *Ljetopis fra Petra Filipovića prvoga povjesničara Sinja i Čudotvorne Gospe Sinjske*, Mislav Cvitković, Mirko Marić (pr.), Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja, Franjevački samostan u Sinju, Grad Sinj, Ogranak Matice hrvatske u Sinju, Viteško alkarsko društvo, Sinj, 2018., 71-72. Opis događaja fra Gašpara Vinjalića samo je približno točan i vrvi nepreciznostima. Usp. Gašpar Vinjalić, *Kratki povijesni i kronološki pregled važnijih zbivanja koja su se dogodila Slavenima u Dalmaciji, Hrvatskoj i Bosni 1514. – 1769.*, (B. Pezo, V. Kapitanović, prir.), Književni krug Split, Split, 2010., 200-201.

¹⁰ IT-ASVE-0040 010 005, Senato, Dispacci, PTM, kut. 367 (stara kut. 540), pismo br. 93, koje je poslao generalni providur Dalmacije i Albanije Alvise Mocenigo Senatu 11. X. 1699., prilog 10. poslan iz Urfe 13. V. 1699.

Pavao znao turski jezik te da je nakon zamoljene milosti zaslužjen te da je odmah privukao pažnju i naklonost paše Daltabana.¹¹ O komunikaciji fra Pavla s pašom Daltabanom u ovome pismu nema ni riječi. Ako ju fra Pavao nije prešutio, ostaje mogućnost da je on do kraja ostao samo običan Daltabanov sužanj ili da je on njegovu naklonost, na zasad nepoznat način, stekao nakon ovoga pisma. U sužanjstvu su se s njime zatekla i dva mletačka vojnika, za koje se zauzeo tražeći vlastiti otkup. Očit je bio i psihološki pritisak kojem je bio izložen od strane Osmanlija koji su ga okruživali jer se žali da ga muče, tj. da mu prigovaraju kako je on kriv za mnoge osmanske nedaće i kako ima veći utjecaj nego ijedan paša. Time se nastojala i podići potencijalna vrijednost fra Pavla kao sužnja, jer je bilo očito da Osmanlije neće za njega prihvatiti ništa ispod visoke otkupnine ili drugog najuglednijeg zarobljenika.

Svojevrsno beznađe u koje je upao, ali i realna procjena situacije, naveli su fra Pavla da drugi dio svog pisma napiše u duhu oporuke. Pozdravljajući sebi važne pojedince iz Cetinske krajine, Splitske

¹¹ S. Zlatović, *Franovci Države Presvetog Odkupitelja*, 156: *God. 1698. paša Dalbatan sadje s vojskom, da Sinj preotme. Jedan odiel zadje s' Hana na Čitluk i udari na fratarsku kulu. Oni se brane prahom i olovom; ali im se na jedan mah prah zapali, diže krov kule koja sva za čas planu. Fratri kroz vatru izletiše, al ih Turci dočekaše i sedam pogubiše. Sam ot. Vučković, koji je znao turski, zaprosi milost, te videć ga Turci svega opaljena, živa uhvatiše i povedoše paši za jabuku. Medjuto gjeneral pod Klisom okupio vojsku, a kad mu prispíše krajine udari na Turke pod Sinjem, te preko Prologa protjera ih u Bosnu. Paša kad upoznade ot Vučkovića, s kojim se je rado razgovarao, povede ga sobom i jer mu bijaše prispila od cara naredba, da namah odlazi u Bagdat, povede kao sužnja ot. Pavla, koji je kod njega tamnovao za pet godina i kada se povrati, skupnovlada nadari njega i njegove redovnike u Cetini zemljištem i godišnjom pripomoći, da si mogu načiniti pristojnu crkvu i samostan.*

G. Vinjalić, *Kratki povijesni i kronološki pregled*, 200-201: *Neki redovnici sa svojim radnicima ostanu u maloj kuli okruženi Turcima. Branili su se cijeli dan, ali nemajući praha, predaju se uz dogovor da budu zarobljenici. Turci, ljutiti što su mnogi njihovi drugovi ranjeni i poginuli, napadnu kulu i krenu svom silom pogubiti ih. O fra Pavao Vučković, serdarov brat, koji je znao turski jezik, pozove jednog turskog komandanta da ih odvrati od pogrde i nepravde. Fratar bijaše ugledan i rječit. Dovedu ga u beglerbegov šator i on ga uzme kao zarobljenika i, prepoznajući u njemu talentiranog čovjeka, zadrži ga za svog tajnika. Kad je postao paša Bagdana ili Babilona, povede ga sa sobom. Fratar se sprijatelji s jednim francuskim trgovcem i preda mu pismo za ambasadora Francuske. Paša, njegov gospodar, bi optužen u Konstantinopolu da je počinio mnoge otimačine pa pošalje fratra svojim prijateljima u sultanovo vijeće da ga obrani. Na putu susretne one što su pošli u Babilon zadaviti pašu i oduzeti njegovo bogatstvo. Htjedoše ga zaustaviti, no on im pokaže pismo upućeno uvaženom sultanu gospodinu i oni ga puste. Kad je došao u Kostantinopol, izbjegne susret s vijećem i ode do francuskog ambasadora koji ga pošalje na kršćansku stranu i tako se vrati u svoj samostan u Sinju. Ja sam ga poznavao. Bijaše jako poštovan i čašćen...*

nadbiskupije i franjevačkog reda, davao im je upute kako postupati s njegovim materijalnim dobrima, te s onim dijelom franjevačkog imetka i poslova koji su mu bili povjereni. Na početku tih pozdrava dao si je svojevrsni mali odušak, tražeći da se prvo pozdravi don Ivana Filipovića iliti Grčića, koji je bio na zlu glasu među Osmanlijama, zasigurno zbog svog junaštva i utjecaja.¹² Njih su dvojica, svaki na svoj način, bili središnje ličnosti Cetinske krajine tog doba. Pismo je upućeno članovima fra Pavlove obitelji pa je na neki način i logično da ih moli da prvo prenesu njegove pozdrave svim harambašama i borcima Cetinske krajine, a ne treba odbaciti ni mogućnost da je na taj način želio sa svojom sudbinom upoznati što širi krug, ljudi koji su se potencijalno mogli zauzeti za njegovo izbavljenje iz sužanjstva.

Najviše je brige fra Pavao, naravno, posvetio onom krugu ljudi koje je pozdravio posljednje, tj. svojoj subraći franjevcima, splitskome nadbiskupu Stjepanu Cosmiju te malom Duji, vjerojatno sinovcu. Njega je fra Pavao preporučio svojim rođacima da se za njega brinu. Fra Pavao se pouzdao u nadbiskupov duhovni zagovor, ali i u njegov trud oko situacije u kojoj se zatekao. Samostanski poslovi koje je kao gvardijan vodio nisu bili poznati ostalim fratrima te ih je on obavijestio da su dokumenti o dodjeli zemlje samostanu bili kod doktora Gaudencija, očito pravnika, po svoj prilici zato što je u tijeku bio neki spor oko te imovine. Njegova odjeća, namještaj i knjige ostali su u samostanu. Zamolio je subraću da mu ih pričuvaju do njegovog povratka, a ako se ne vrati preporučio se njihovim moli-

¹² Don Ivan Filipović Grčić (Sinj, prije 1660. – Klis?, nakon 1715.), svećenik, pjesnik i vitez koji je sudjelovao u dvije presudne bitke za Sinj, u prvoj 1686. i drugoj 1715. godine. Za njegov doprinos u prvoj bitci, kada je iz sinjske tvrđave nakon približno 170 godina protjerana osmanska vojska, Venecija ga je nagradila časnom titulom "kavalir sv. Marka". Vidi Državni arhiv u Zadru (dalje HR-DAZD-1), Generalni providuri za Mletačku Dalmaciju i Albaniju, kutija 91, generalni providur Marin Zane, svezak II., ff. 70r-70v: *D. Giouanni Filippouich (...) nell' occasione della trascorsa Guerra s' impiegò à uantaggi delle Publiche Armi contra il Com(m)une Nemico; con ualore si dispotò nell' incendiar le Case di Assan Agà, nel condur schiavi, nel far molti danni à Turchi, e nell' esser Direttore di Partite di Gente Paesana contro li Bassà di Bossina e di scopie, rilieuando più ferite, e massime sotto mostrar, nel mentre leuò più bandiere agli Inimici. Anco sotto Kliuno fece la Testa con le proprie Mani ad' uno de Principali Turchi, con rilevo di ferita nel piede destro.* Za sudjelovanje u drugoj, obrambenoj bitci za Sinj 1715. godine don Ivan je nagrađen zlatnom medaljom drugog stupnja. Usp. Marko Rimac – Josip Dukić, *Opsada sinjskog Grada - Assedio della Piazza di Sinj* (hrvatski i talijanski jezik), drugo dopunjeno izdanje, Muzej Sinjske alke, Sinj, 2019., 84-85. Vidi još: Josip Dukić – Marko Rimac, *Don Ivan Filipović Grčić. Svećenik, pjesnik i vitez otrgnut zaboravu*, Kulturno društvo Trilj, Inicijativni odbor za postavljanje spomenika don Ivanu Filipoviću Grčiću, Sinj, 3. prosinca 2016. Knjižica izdana u prigodi postavljanja spomenika don Ivanu Filipoviću Grčiću, kipara Marka Gugića.

tvama. U tom su trenutku već bili uznapredovali radovi na gradnji nove crkve i samostana u Sinju te je, potaknut time, poručio subračići da u trenutku zarobljavanja uza se nije imao veću količinu novca, ali da je u samostanu ostavio 100 reala. Fra Pavao je na kraju pisma zatražio od brata i rođaka da mu šalju vijesti o životu ili smrti kršćana iz domovine, kojoj se on čeznuo vratiti, što se koju godinu kasnije spletom okolnosti i prstom providnosti zaista i dogodilo.

3. ULOMAK IZ PISMA GENERALNOG PROVIDURA ALOJZIJA MOCENIGA III. UPUĆENOG SENATU¹³

Jeca u rukama Turaka sužanj fra Pavao Vučković, zarobljen tijekom provale koju je prošle godine poduzeo serasker na Cetinu, gvardijan samostana ramskih fratara, brat serdara Vučkovića, za čije su se oslobođenje založili glavari brojnog, hrabrog i odanog puka Cetine, a koji su došli pred mene s priloženom molbom iznimno zabrinuti i skoro uplakanih očiju /vidi prilog broj 9/. Molbom su zaiskali Vašu Visost da se Turčin Kurt-beg, državni sužanj zatočen u ovoj pokrajini, zamijeni za fratra kojemu Turci bez osnove pridaju veliku važnost te on očajava zbog toga što ne vidi drugog načina da se izbavi. Ako taj rob slučajno nije određen za drugu svrhu, nedvojbeno bi bio dobro iskorišten kako bi se utješio ovaj puk i nagradile zasluge istinski zaslužne kuće Vučković, koja je živeći u obilju još pod Turcima potakla prve seobe velikog broja morlačkih porodica kako bi postale podanici Vaših Preuzvišenosti, te je kasnije iskazivala istinske znake odanosti nejedanput proljevajući krv, kao i pogibijom smjelog serdara Mije koji se je žrtvovao u borbi s nevjernicima. Ako bi prema odredbama nedavno uspostavljenog mira Kurt-beg bio pušten na slobodu, bila bi to prilika da se ovaj zaslužni redovnik istragne iz azijskih okova, čime bi se pobožno uzveličala velikodušnost države, a usput bi se moglo izbaviti i jednog dragunskog zastavnika, kao i jednog vojnika Venecijanca, koji bijahu zaslužnjeni u istom okršaju, te pate u bijedi s istim fratrom, kao što on navodi u svojem pismu koje je priloženo ovoj molbi.

Split, 11. listopada 1699.

Alojzije Mocenigo III., generalni providur itd.

¹³ IT-ASVE-0040 010 005, Senato, Dispacci, PTM, kut. 367 (stara kut. 540), pismo br. 93, Split, 11. X. 1699.

4. PISMO SINJSKOG PROVIDURA MARKA ZANEA GENERALNOM PROVIDURU ALOJZIJU MOCENIGU III.¹⁴

Presvjetlom i preuzvišenom gospodinu generalnom providuru

Iz udaljenih predjela Azije, iz bremenitih barbarskih okova, pristihu pred milostive skute Vaše Preuzvišenosti bolni jecaji, gorke suze i slomljeni udovi živog mrtvacu, nesretnog redovnika kojeg je pratila nebeska zaštita sve dok nije napustio osmansko podaništvo pod kojim se rodio okružen obilnim očinskim imanjinama. On je postao svojevolutni podanik ove presvjetle Republike da bi naposljetku bijedan, prstom sudbine, prigodom prošlogodišnje žestoke provale seraskera u Cetinu pao u tursko sužanjstvo, i to dok je bio gvardijan čuvenog ramskog samostana, preseljenog pod Sinj. Riječ je o fra Pavlu Vučkoviću, kojemu se može bez hvalisanja pripisati čast i zasluga da je zajedno sa svojom braćom Mijom i Tadijom bio prvi koji je početkom proteklog rata dao prinjer dovevši nove podanike pod okrilje državne milosti; pod njihovim vodstvom brojne su morlačke porodice naselile krasnu Cetinsku krajinu, najvažnije novoosvojeno područje. Najstariji od braće, Mijo, u svojstvu serdara hrabro je izgubio svoj život boreći se za slavu države, drugi pak Tadija na traženje Morlaka sâm ga je naslijedio kao zapovjednik, te je i sada njihov omiljeni serdar. Nesretni svećenik kojeg je serasker odveo u Aziju, poslao je pismo u kojem ukazuje bratu, rođacima i prijateljima na vlastite beskrajne nevolje te se preporučio državnoj milosti, moleći da se za njegov otkup (i drugog nevoljnika) odobri puštanje Turčina Kurt-bega Čengića, sužnja Vaše Privedrosti, koji ga jedini može izvući iz ralja velike bijede i povratiti ga Crkvi, najmilostivijem svojem Vladaru i svojim uciviljenim rođacima.

Okupljeni oko serdara Tadije Vučkovića, brata mu, svi ostali glavari i harambaše cetinske, najvjerniji podanici privedroga dužda (koji su i nedavno s opetovanom odanošću, oslobodivši se od tiranskoga jarma pod koji ih je dovela zla sudbina prilikom određivanja granice, ponovno postali dobrovoljni podanici najpobožnije vlasti koja je ikada postojala na svijetu) prostrti ponizno mole Vašu Preuzvišenost da se usliše, ustupanjem spomenutog Turčina, sveopće molbe stanovnika Cetine, koji se nadaju oslobođenju dobrostivog pastira njihovih duša. Vašoj su Preuzvišenosti poznate vrline tog redovnika, ustrajnost kojom je on poticao taj brojni puk na predanu odanost državi, te zasluge dotičnog, kao i njegove kuće, dok vam se ti molitelji utječu da im se blagotvorno udijeli vaša velikodušnost: Slava itd.

¹⁴ IT-ASVE-0040 010 005, Senato, Dispacci, PTM, kut. 367 (stara kut. 540), pismo br. 93, prilog 9, prije 11. X. 1699.

5. PISMO FRA PAVLA VUČKOVIĆA UPUĆENO BRATU, SINOVCI, RODBINI I PRIJATELJIMA¹⁵

Predragi moj brate, sinovci, rođaci i svi prijatelji.

Nakon što sam pao u sužanjstvo Mustafa-paši Daltabanu /to je onaj koji pohara Cetinu/, od čega prođe već sedam mjeseci, nalazim se, evo, u gradu Urfi u okovima danju i noću, dok spomenuti paša nekud ide ili se zaustavi, a sa mnom su i Bortolo Canagiettijev, alfir, te jedan vojnik imenom Vincenzo Furni, Venecijanac. Pisao sam iz grada Pljevlja u svezi brata Čengićevog, koji je sužanj u Splitu; drugo pismo poslao sam iz Carigrada, ali ne znam jeste li ih primili; stoga pišem ponovno kako bi znali da sam živ, iako u gvozdanim okovima, gol i bos, još uvijek u istim dronjcima u kojima sam zarobljen, koji su već toliko razdrti da sam gol do kože. Nalazimo se istočno od Konstantinopola dobrih 30 dana, u Gruziji, blizu Arapa koji ratuju s Turcima. Ovaj će paša kroz ovih deset dana otići zajedno s drugih šest paša, tako da on za mene ne mari, niti mi bilo što govori, niti znam što misli. S obzirom na sve to, kako sam napisao, ako ne pronađete nekog zaslužjenog Turčina od ugleda, koji bi uzmogao doprijeti do Velikog gospodara (sultana, op. aa.) da izbori ferman za mene, neće mi u protivnom, ako me ne izbavi Bog, biti spasa. Stoga, radite kako znate, ali ne dajte pritom svoju neimaštinu u zalog, jer je bolje da ja sam iskusim zlo, nego vi svi zajedno, pa kako znate tako učinite. Ako se na neki način može uz pomoć krajine i providura pribaviti Čengića, to bi me moglo izbaviti, tako govore svi Turci; govore i da je Vučković bio uzrok zbog kojeg su Turci izgubili taj kraj, te su u ta mjesta naseljeni kršćani, stoga mi prigovaraju i muče me govoreći da više može napraviti Vučković nego ijedan paša. Kao što možete vidjeti, bolje je časnno umrijeti nego pasti u ropstvo živ. Pozdravite mi puno gospodina don Ivana Filipovića iliti Grčića, jer i o njemu Turci loše govore. Pozdravite mi, također, sve poštovane harambaše i sve ratnike kao i sve ostale fratre poimence. Svima se preporučam u svete molitve, u koje se uzdam. Preporučujem vam maloga Dujma, neka uči: ne napuštajte ga, brate, i ne ostavljajte gola te mu jadničku dajte ako se nađe nešto moje. Obraćam se svim srcem presvijetlom gospodinu nadbiskupu, kojem živo preporučam sebe i spomenutog malog kao što ga je zasigurno preporučio i don Toma kako bi bio ispravno poučen. Ona pisma s investiturom za zemlju Mačukata nalaze se kod gospodina doktora Gaudencija. Što se tiče stvari u samostanu koje se nalaze u

¹⁵ IT-ASVE-0040 010 005, Senato, Dispacci, PTM, kut. 367 (stara kut. 540), pismo br. 93, prilog 10, Urfa, 13. V. 1699.

dva kovčega, dvaju kreveta i knjiga, neka se sačuvaju da ih drugi ne razgrabe. Ostavite ih, pa ako se vratim, dobro, ako ne, molite Boga za moju dušu, uvijek molite za mene a ja ću za vas; kako vi za mene, tako ću i ja za vas.

Sada mi pišite gdje vam kaže ovaj trgovac i predajte mu pismo koje će on meni donijeti, jer svakoga dana ili svakoga tjedna dolaze Vlasi, to jest pismonoše ovom paši. Također mi napišite tko je sve živ od kršćana, a tko mrtav te jeste li što napravili glede crkve, koja neka se nastavi graditi. Ostajem vječno vaš sluga i brat u ovim nedaćama.

U Urfi godine Gospodnje 13. svibnja 1699.

Napisah ja fra Pavao Vučković, sužanj Mustafa-paše Daltabana, seraskera.

Ako bi spominjali fratri da su kod mene novci, kod mene nema ničega, osim jedne plaće. Neka dobro pogledaju u knjige gdje sam sve zabilježio. Tamo se u blagajni nalazi sto reala.

Ceteris omisis

LETTER FROM FR. PAVAO VUČKOVIĆ FROM CAPTIVITY IN URFA (EDESSA) IN 1699

Summary

The fate of the Rama-Sinj Franciscans who opposed the Ottoman army led by Mustafa-pasha Daltaban on their property in Čitluk near Sinj in 1698 is relatively well known from chronicle descriptions. Most of the friars lost their lives, and the Guardian of the Rama, i.e. Sinj monastery, Fr. Pavao Vučković, was taken into Ottoman captivity. However, nothing was known about his fate for a long time, so the letter discovered in the spring of 2015 in the State Archives in Venice, which he had sent from captivity in Urfa (today Şanlıurfa in Turkey, once ancient Edessa), interrupted a long period of anxiety about his fate. Fr. Pavao sent a letter to his brother, Serdar Tadija, then to his nephews, relatives and friends. There are several interesting circumstances that have been clarified in the letter, and some previous claims about his fate after being taken prisoner, have been called into question.

Keywords: Fr. Pavao Vučković, Mustafa-pasha Daltaban, Sinj, Čitluk, Urfa-Şanlıurfa-Edessa, Franciscan monastery in Rama, Franciscan monastery in Sinj, captivity